

Rik Bomers op zijn ligfiets waarmee hij aandacht vroeg én kreeg voor het verwijderen van nutteloze dammen.

Fietsen langs nutteloze dammen

Met een bachelorsdiploma Kust- en Zeemanagement op zak, besloot Rik Bomer (28) dat er maar één écht goede manier kon zijn om zoveel mogelijk te leren over de problemen van trekkende vissen. Dit voorjaar stapte hij daarom op zijn ligfiets voor een tocht van vierduizend kilometer in bijna vijf maanden, langs enkele belangrijke hindernissen in de Europese rivier-ecosystemen.

TEKST

Rob Buitter

Fotografie

Rik Bomer, Janny Bosman,
Sportvisserij Nederland en
Shutterstock

Een betere startplaats had de pas afgestuurde Rik Bomer niet kunnen bedenken. Voor een zaal vol keurig geklede congressgangers in de Universiteit van Madrid, zat Bomer in april van dit jaar in korte broek en fietsshirt voor de eerste symbolische meters op zijn ligfiets. Onder luid applaus ging zijn *'Happy Fish Journey'* van start. "De tocht begon op het congres van *Dam Removal Europe*", vertelt Bomer. "Er waren daar onderzoekers uit diverse landen, waaronder Nederland, bij elkaar om te praten over de problemen van vissen met dammen en hoe je die effectief zou kunnen oplossen, door vistrappen aan te leggen of zelfs door complete dammen te verwijderen. Het liefst was ik nog diezelfde dag naar het westen gefietst. Een stuk voorbij de stad Salamanca ligt namelijk de dam Yecla de Yeltes, of beter: daar lág die dam, want letterlijk een dag na de start van mijn tocht werd die dam definitief gesloopt. De 230 kilometer naar Yecla waren uiteraard iets te gortig voor één dag." Evenzogoed was de sloop van die 22 meter hoge dam in de rivier de Huebra wel een piketpaal in het streven van organisaties als *Dam Removal Europe* om in onbruik geraakte dammen uit rivieren te krijgen. "In heel Europa gaat het letterlijk om duizenden nutteloze maar wel schadelijke dammen", weet Bomer. "Bij die Yecla de Yeltes werd geen elektriciteit meer geproduceerd, maar ondertussen breekt zo'n dam wel het ecosysteem van een rivier in tweeën zolang hij daar blijft liggen. Vissen komen er echt niet langs."

Dood water

Hoe ingrijpend zo'n dam kan zijn, zag Bomer aan het eind van zijn eerste echte etappe, honderdvijftig kilometer ten noorden van Madrid. Daar ligt sinds 1929 de Burgomillodo, een dam in de rivier de Duratón. Wie de dam in Google intypt ziet meteen wat Bomer ook aan den lijve ondervond: de Burgomillodo wordt boven alles genoemd als een van de toeristische highlights van de nabijgelegen stad Segovia. Bomer: "De dam is een onderdeel van het Natura 2000 gebied *Hoces del Río Duratón*. Toen ik aan de campingenaar vroeg wat er aan mooie dingen in de regio te zien was, noemde hij ook meteen de dam en de prachtige natuur die er omheen ligt. En inderdaad: als je op de twintig meter hoge dam staat, met aan de ene kant een stuwmeer en aan de andere kant een riviertje, en je ziet wat gieren overvliegen, dan snap je dat mensen dit prachtige natuur vinden. Maar als je bedenkt dat er in dat stuwmeer nauwelijks een gezond ecosysteem zit en dat de dam alleen maar zuurstofloos, dood water uit de onderste laag van het meer de rivier in spuit, dan

kijk je er toch met andere ogen naar. Als je dán bovenop de dam staat, zie je vooral een gigantische blokkade die de natuur tegenhoudt. Het was voor mij een enorme eye opener om te realiseren dat wat ik zie als een probleem, voor de meeste andere mensen een prachtige attractie is." Inmiddels honderden kilometers naar het noorden, in het Franse Laval, langs de rivier de Mayenne, ontmoette Bomer min of meer bij toeval de lokale sluiswachter. Hij bleek beheerder van één van de maar liefst 37 sluizen die in de Mayenne zitten. "Op zichzelf werd daar volgens hem wel op een 'visvriendelijke manier' gewerkt, maar toch. Een vis die de rivier af of op wil trekken

een klein stukje verder naar het noorden. "In de rivier *Le Sélune* ligt aan de basis van Normandië de 36 meter hoge *Barrage du Vezins*. Net als de iets lagere dam *La Roche qui boit*, staat deze dam op de nominatie om in 2019 te verdwijnen. Het contract van het Franse bedrijf *Electricité de France*, EDF, is inmiddels afgelopen en geen van de betrokken partijen zag heil in het moderniseren van de verouderde elektriciteitscentrales in deze twee dammen. Onder aanvoering van Roberto Epple van de Franse NGO *European Rivers Network*, is daarom besloten om de natuurlijke loop van de rivier daar te herstellen en de dammen te

In heel Europa gaat het om duizenden nutteloze, schadelijke dammen.

Dammen zoals de Spaanse Burgomillodo hebben geen functie meer en vormen een bedreiging voor het ecosysteem, maar worden door de plaatselijke bevolking gewaardeerd als culturelement.

wordt 37 keer tegengehouden. In het hoogseizoen schutte hij de sluis maar één keer of twee per dag, vertelde hij, dan zijn 37 sluizen ineens wel een fikse barrière."

Beter communiceren

Hoe verknocht ook de lokale bevolking aan hoge dammen kan zijn, merkte Bomer nog

verwijderen. Maar als je vervolgens op je fietsje bij die gigantische dam rijdt en je ziet de spandoeken met emotionele oproepen van de lokale gemeenschap om die dammen te behouden, dan schrik je wel. Zij zien deze bouwwerken echt als 'hun Eiffeltoren'. Epple vertelde me dan ook dat er stevige conflicten zijn geweest

De Merthyr Vale weir, een dam in de rivier de Taff, werd tijdens Bomer's verblijf in Wales verwijderd.

met en binnen de lokale bevolking over het streven om de natuur te herstellen. Mensen gingen letterlijk met elkaar op de vuist!"

Wat in Vezins vooral mis is gegaan, is de communicatie, stelt Bomer. "Epple heeft zijn hele werkzame leven ernaar gestreefd om de natuur langs de Sélune te herstellen. Maar de meeste mensen die langs de rivier wonen kennen alleen de rivier en de natuur zoals die nu is. Hij erkent dat de mensen niet voldoende zijn meegenomen in wat die natuur ook kan zijn; wat het was vóór de dam werd gebouwd aan het begin van de twintigste eeuw."

Op het moment dat Bomer in Vezins aankwam, werd er al druk gewerkt aan de voorbereiding op de eigenlijke sloop van de dam volgend jaar. "Het stuwmeer was al leeggelopen, zodat de oevers konden worden hersteld. Je ziet daar met eigen ogen hoe dood de oevers zijn onder zo'n stuwmeer. Het voormalige stuwmeer ziet er nu uit als een grijs, donker dal waar een heel klein riviertje door de oorspronkelijke loop stroomt. Maar ook aan de ander kant van de dam, waar het zuurstofloze water uit het meer wordt gespoten, is geen sprake van een natuurlijk ecosysteem. De kracht van het water uit de centrale zorgt ervoor dat al het sediment en het fijne grind tot op grote afstand van de dam is weggespoten. Maar als dat het enige is dat je kent, dan wil je daar als plaatselijke bevolking zichtbaar voor knokken, letterlijk, om dat te behouden. Het is aan organisaties als Dam Removal Europe en het European Rivers Network om de bewoners mee te nemen in een beeld van de rijkere natuur die het ook kan zijn."

Waterkwaliteit

Vanuit Finistère in het noorden van Bretagne, fietste Bomer de veerboot op naar het zuidwestpuntje van het Verenigd Koninkrijk. In de rivier de *Tamar*, iets boven Plymouth, zag hij hoe viswetenschapper Greg Bennett de vissen bij passages onderzocht. "Eens in de zoveel tijd zetten Bennett en zijn collega's een vispassage even op slot, om de vissen die onderweg zijn te monitoren. Aan de hand van monstervissen kijkt hij hoe gezond de populaties zijn en hoe ze al dan niet het complete riviersysteem gebruiken. Die gegevens worden vervolgens benut om het beleid rond dammen en vispassages te bepalen. Maar ze zouden ook goed gebruikt kunnen worden om de lokale bevolking deelgenoot

te maken van de ecologische problemen rond dammen. Als er moet worden bezuinigd is die communicatie helaas het eerste dat eraan gaat."

De dammen zijn zeker niet het enige probleem voor de vissen in de Britse rivieren, zag Bomer. "Rond de Tamar zijn ook initiatieven om op een heel goedkope manier de waterkwaliteit te verbeteren. In de regio Cornwall loopt ook veel vee. Ik geloof dat ik nog nooit zoveel schapen heb gezien als daar, maar ook heel veel koeien. Als het flink regent, en dat doet het daar vaak, dan worden de rivieren overspoeld met de mest van al die dieren. Het blijkt dat je met simpele wollen doeken in de rivier in de buurt van boerderijen, een eenvoudig bacteriefilter kunt maken. De wol raakt heel snel begroeid met microben die het water afkomstig van de landerijen voor een belangrijk deel kunnen zuiveren. Het is een extreme lowbudgetoplossing om iets te doen voor de riviernatuur."

Gesloopte dam

Een kers op de taart van Bomers tocht was de feitelijke verwijdering van een dam in Wales: de *Merthyr Vale weir*. "Het was een relatief lage dam, van een meter of twee hoog, die ooit was gebouwd om de waterstand van de rivier de Taff te beheersen. Maar zelfs zo'n dam van een paar meter hoog kan voor veel vissen een groot probleem zijn. Met behulp van een graafmachine in de rivierbedding zag ik hoe ze heel voorzichtig het beton van de dam afbraken en daarmee vervolgens de oever weer verstevigden. Inmiddels ligt daar weer een min of meer normale rivierloop."

Net als in Spanje en Frankrijk zag Bomer dat ook de Britten erg verknocht zijn aan hun dammen. "In Engeland zijn ze gewoon verzet op vallend water. Bij iedere dam hoort wel een eigen organisatie die de

Het kan dus wel: De rivier de Usk in Wales is ontdaan van alle dammen.

De 36 meter hoge dam in de Franse rivier Le Selune wordt in 2019 verwijderd.

cultuurhistorische en de vermeende natuurlijke waarde van zo'n kunstmatige stroomversnelling beschermt. En als het even kan staat bij iedere dam ook een restaurant aan de oever, waar de mensen met een beetje geluk kunnen genieten van de zalmen die daar tegenop proberen te springen."

Achter de oevers

De meest verrassende les leerde Bomer tegen het eind van zijn reis. "Om de grootste problemen van rivierecosystemen in Wales te verbeteren kijkt de Wye and Usk

Foundation vooral ook een heel eind achter de oevers. De rivier de Usk in Wales is helemaal vrij van dammen maar daarmee niet vrij van problemen. Ook in de nabijgelegen rivier de Wye zijn nagenoeg alle dammen van bruikbare vispassages voorzien maar daarmee is de rivier nog niet gezond. De waterkwaliteit wordt nog steeds negatief beïnvloed door het achterliggende agrarische land. Er stromen grote hoeveelheden fosfaat en stikstof het water in. Het blijkt dat je daar niet alleen het ecosysteem van de rivier kunt verbeteren, maar ook de bodemkwaliteit voor de

boeren, door het water beter vast te houden op het land. Bij een lokaal project ging de zuurgraad van het rivierwater met sprongen vooruit en haalden de boeren ook nog eens tot dertig procent meer van hun land, 'alleen maar' door beter watermanagement."

Vismigratierivier

De tocht van Bomer eindigde 139 dagen na Madrid dicht bij huis, in Kornwerderzand. "Daar zal in de toekomst een vismigratierivier door de Afsluitdijk worden gelegd. Voor het nieuwe Waddencentrum bij de Afsluitdijk zie je ook het symbool van mijn tocht staan: de *Happy Fish* die alle initiatieven om de ecologie van rivieren en andere wateren te verbeteren, een gezicht moet geven."

Nu Bomer zijn fiets weer in zijn Friese schuur heeft gezet wil hij zijn opgedane praktijkkennis wat verder verdiepen in de collegebanken. 'Ik ga aan de Open Universiteit *Environmental Sciences* studeren. Die Master studie is voor een belangrijk deel zelf in te vullen, dus ik wil daar zeker verder gaan werken aan het thema vismigratie en rivierecosystemen.' ■

De fietstocht van Bomer is mogelijk gemaakt door World Fish Migration, Water Alliance, Amber, Dam Removal Europe en Patagonia.

Dammen vormen een ernstige bedreiging voor trekvisen zoals de beekforel.